

IZVEDENICE MJERNIH JEDINICA OD IMENICE LITRA

itatelj iz Pazina pita nas, budući da je naišao na različite oblike u suvremenoj normativnoj literaturi, što je pravilno – *decilitra* ili *decilitar*? Prije 25 godina pisali smo o *litri* i izvedenicama u Jeziku, ali čini se da se ni poslije 25 godina normativna literatura nije posve ujednačila i da još uvijek postoji kolebljivost kada je riječ o rodu izvedenica od imenice *litra*: ženski ili muški, *decilitra* ili *decilitar*?

U hrvatskom književnom jeziku imenica *litra* već je odavno normativno prihvaćena u ženskom rodu i čak propisana u Zakonu o mjernim jedinicama od 10. lipnja 1993. („litra I L 10- m=dm“, https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1993_06_58_1160.html), iako ju susrećemo katkad i u muškom rodu. Polazeći od norme hrvatskoga književnoga jezika, njegove sustavnosti i službenoga propisa, sve izvedenice od osnovne imenice *litra* moraju biti upravo u ženskom rodu: *centilitra*, *decilitra*, *hektolitra*, *mililitra* itd. Međutim, u mnogim razmjerno novim priručnicima litrene mjerne jedinice izvedene od imenice *litra* susrećemo u muškom rodu: *centilitar*, *decilitar*, *hektolitar*, *mililitar* što je vjerojatno povezano s prijašnjim kolebanjem i porabom imenice *litra/litar* u ženskom i u muškom rodu.

U Šulekovu Hrvatsko-njemačko-talijanskom rječniku znanstvenog nazivlja (Globus, Zagreb, ²1990., A - L. str. 554.) navedena je samo natuknica *litra*. U Matičinu jezičnom savjetniku s gramatikom (Zagreb, 1971., str. 137.) navedena je imenica *litar* uz koju piše sljedeće: „litar običnije je: *litra*, ali ipak i jedan i drugi lik idu u književni jezik.“ U Anićevu Rječniku hrvatskoga jezika iz 1998. mjerne jedinice koje su izvedene od imenice *litra* u muškom su rodu: *centilitar*, *decilitar*, *hektolitar*, *mililitar*. U Hrvatskom jezičnom

savjetniku iz 1999. susrećemo rodovske inačice: *litra* = *litar*, *centilitra* = *centilitar*, *decilitra* = *decilitar*, *hektolitra* = *hektolitar*, *mililitra* = *mililitar*. U Hrvatskom enciklopedijskom rječniku iz 2004. litrene mjerne jedinice navedene su u muškom rodu: *centilitar*, *decilitar*, *hektolitar*, *mililitar*. U Šonjinu Rječniku hrvatskoga jezika iz 2004. također u muškom rodu: *centilitar*, *decilitar*, *hektolitar*, *mililitar*. U Velikom rječniku hrvatskoga jezika iz 2015. isto tako su u muškom rodu: *centilitar*, *decilitar*, *hektolitar*, osim oblikoslovne ili istovrijedne inačice *mililitra* = *mililitar*.

U pravopisnom rječniku Anić-Silićeva Pravopisa hrvatskoga jezika iz 2001. susrećemo navedene jedinice u muškom rodu: *centilitar*, *hektolitar*, *mililitar*. U Matičinu pravopisu iz 2007. *litra* i izvedenice od nje navedene su u ženskom i muškom rodu: *litra* (*i litar*), *centilitra* (*i centilitar*), *decilitra* (*i decilitar*), *hektolitra* (*i hektolitar*), *mililitra* (*i mililitar*). U Dodacima Matičina pravopisa navedene su litrene mjerne jedinice samo u ženskom rodu. U pravopisnom rječniku Institutova pravopisa iz 2013. i Školskom rječniku hrvatskoga jezika IHJJ iz 2012. navedene su mjerne natuknice *centilitar* (samo u Školskom rječniku), *deci razg.* > *decilitar*, *hektolitar*, *mililitar* u muškom rodu (Hrvatski pravopis, Školski rječnik). U pravopisnom rječniku Babić-Moguševa pravopisa iz 2011. daje se prednost navedenim natuknicama u ženskom rodu: *centilitra*, *decilitra*, *hektolitra*, *mililitra* uz napomenu da se *decilitra* i *hektolitra* u općem jeziku rabe i u muškom rodu – *decelitar*, *hektolitar*. Stvoreno je zamršeno stanje jer se školarcima i nastavnicima hrvatskoga jezika u Institutovu pravopisu predlaže uporaba izvedenice od *litra* u muškom rodu, a u drugim pravopisima u ženskom ili u ženskom i muškom rodu.

U Pravopisu hrvatskosrpskoga književnog jezika (MH – MS, Zagreb – Novi Sad)

kao pravopisne natuknice navedene su posebno imenice *litar* i *litra* tako da se nijednoj ne daje uporabna prednost „litar, litra, gen. mn. litārā (pored litra) i litra, gen. mn. litārā (pored litar)“. Uzgred budi rečeno, u trećem izdanju Pravopisa srpskoga jezika Matice srpske iz 2015. imenica *litra* u muškom je rodu, ali sastavljači pravopisa Mitar Pešikan, Jovan Jerković i Mato Pižurica dodaju da u razgovornom srpskom jeziku postoji ta imenica i u ženskom rodu: „litar, gen. mn. litara (razg. i litra, ž.)“.

Stjepan Babić pokazivao je jezičnu snosljivost prema pojedinim razmjerno ustaljenim navikama, ne želeći nagle promjene u općem jeziku. Predlagao je polagani dolazak do konačnoga rješenja u usustavljanju i propisivanju litrenih jedinica. U osvrtu u časopisu *Jeziku* još 1996. piše: „Iako se u hrvatskoj upotrebi zna naći i imenica *litar*, nije bilo kolebanja da je normativni lik samo *litra*. Nevolja je u tome što se izvedene jedinice često pojavljuju u muškome rodu, centilitar, decilitar, hektolitar, a neprilično je da osnovna jedinica bude u jednome rodu, a njezine izvedenice u drugome. Dati pak sve u ženskome rodu, učinilo nam se da bi bilo određeno nasilje u jeziku. Jednostavnije bi bilo da priručnici mjernih jedinica imaju određeno kako treba biti, ali u više takvih priručnika izvedenih jedinica jednostavno nema... Nakon savjetovanja s kolegama odlučili smo se za centilitra i decilitra (ž. r.), a

da dvojstvo bude za hektolitra i hektolitar“ (*Jezik*, god. 44., br. 2., 1996., str. 75.).

Ugledni poznavatelj mjernih jedinica Zvonimir Jakobović u istom broju *Jezika* iz 1996. piše: „Litra je kao osnovni naziv nedvojbeno u hrvatskom jeziku u ženskom rodu. Za tvorbu decimalnih i drugih izvedenica valjalo bi zbog sustavnosti preporučiti također ženski rod, dakle decilitra, centilitra, mililitra, hektolitra itd. To bi valjalo postupno provoditi kroz školske knjige, rječnike, stručnu literaturu itd. Ipak, mora se uzeti u obzir da je dvorodnost činjenica, te bi ju kao iznimku trebalo još neko vrijeme tolerirati.“ (*Jezik*, god. 44., br. 2., 1996., str. 76.).

Hrvatski priručnici uglavnom bilježe dvorodnost: *litra* u ženskom rodu, a *decilitar*, *hektolitar* i druge izvedenice u muškom što govori o rodovskoj razmirici. Ako je u hrvatskom jeziku imenica *litra* upravo u ženskom rodu, tada bi u priručnicima izvedenice od te riječi isto tako trebale biti u ženskom rodu, tj. *centilitra*, *decilitra*, *hektolitra* i dr., a ne *centilitar*, *decilitar*, *hektolitar* i dr. To se odnosi i na pridjeve: *centilitreni*, *decilitreni*, *hektolitreni*, *mililitreni* i dr.

U pripremi budućih suvremenih priručnika treba skrenuti pozornost na potrebu ujednačivanja navedenih imenica prema osnovnoj jedinici *litra* u ženskom rodu.

Artur Bagdasarov